

V skrivnosti Platonove votline

<https://www.delo.si/sobotna-priloga/v-skrivnosti-platonove-votline-195541.html>

Objavljeno 22. junij 2019 06.00

Poskušajte si zamisliti, kakšno bo vaše življenje čez trideset let. Pomagalo bo, če si zamislite, kakšno je bilo pred tridesetimi leti. V Sloveniji smo si ta čas zapomnili zelo dobro, kajti šlo je za verjetno najbolj produktivna leta našega življenja. Najstarejše še živeče generacije bi osemdeseta brčkone primerjale s petdesetimi leti prejšnjega stoletja, torej še za trideset let nazaj, ko se je svet nanovo vzpostavljajal po rušilni drugi svetovni vojni. Čez trideset let od zdaj, torej ko bo Kitajska skorajda zanesljivo že izdelala in uporabljala tehnologijo za branje človeških misli, bodo ljudje zahodne civilizacije jokali za časi, v katerih smo se še lahko pogovarjali o avtonomiji vednosti, šol, znanosti, medijev, o javnem prostoru in socialnem varstvu, o svobodnem posamezniku, ki mu sistem ni mogel zlesti v glavo. Takrat bo Slovenija imela povsem drugačne probleme, kot jih je imela ob pomladi narodov 1848. Tudi povsem drugačne, kot jih je imela na koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja, in vsekakor ne dosti drugačne, kot jih ima v svojih zametkih že danes.

Živeti v globoki laži

CNN je bila prva globalna v celoti novičarska plačljiva televizija. Nastala je 1980., v letu, ko je v Ljubljani umrl Josip Broz Tito. Še danes je tako rekoč merska enota globalizacije, njena poročila se prenašajo 24 ur na dan, sedem dni na teden in 365 dni v letu. Čeprav je Donald Trump prevzel in poglobil očitek o t. i. lažnih novicah (*fake news*), je CNN pred kratkim načela temo t. i. globokih lažnih novic kot videov (*deep fake videos*), ki bi jih programerji z vrhunsko dodelanimi algoritmi lahko uporabili v politično-predvolilne namene. Gre za tehnologijo, ki že obstaja in ki lahko primitivne politične laži in ponaredke, kakršne smo v Sloveniji v zadnjih treh desetletjih dodobra spoznali, naredi povsem prepričljive. Univerza južne Karoline v ZDA je predstavila videoposnetke, ki so izdelek *deep fake videev* in združujejo lažnive avdio- in videoposnetke v celoto. Igralec, oblečen in s frizuro nekega politika, podoben resnični gestikulaciji tega politika, zaigra vlogo te osebe, toda računalnik s pomočjo umetne inteligence na igralčev obraz nanese parametre (t. i. računalniški prstni odtis) resničnega lika, na njegov glas nasname resnični ton te osebe in razlike skorajda ni več mogoče določiti. »Prihajamo do točke, da ko boste gledali, ne boste več mogli videti razlike med pravim in ponarejenim posnetkom,« je povedal Hany Farid, profesor na Berkeleyju in specialist za digitalno forenziko. Politične posledice bi bile lahko pogubne za politike starega tipa, nemara celo za Donalda Trumpa, ki sam po sebi figurira kot poosebljena lažna novica. Lažni posnetki, podobno kot doslej portali za diskvalifikacijo, ki jih v Sloveniji zelo dobro poznamo, vendar neskončno bolj napredno, lahko ljudi še na prepričljivejši način odvrnejo od določenega kandidata. Na posnetkih so videti povsem avtentični in ljudje v danem trenutku verjamejo temu, kar vidijo. Potem gredo na volišča, zastavice padejo in vsako kasnejše zanikanje neresničnosti videnega je brezpredmetno. Zakaj bi ta novi fenomen lahko bil tako zelo pomemben?

Verjamem le, kar vidim

Najprej lahko rečemo, da je pojav pomemben zato, ker pomeni zadnji korak pri odhajanju demokracije in Heglove umne države nazaj v totalitarizem. Po drugi svetovni vojni so ljudje še vedno živeli z idejami, brali so knjige in časopise, cenili so šole in v njih so se še oblikovali v razmišljujoče osebnosti, ne le v strokovnjake za delovne procese, ki jih bodo nekoč lahko nadomestili delovni roboti.

Drugič je ta pojav pomemben zato, ker smo se na globalni ravni znašli v populistično politiziranih globalnih družbah, v katerih ljudje več ne berejo knjig in časopisov, temveč v povprečju kvečjemu gledajo vizualne medije. Ideje so nadomestili vizualni vtisi in realnost je postala zadeva oči, ne pameti ali logičnih premis, utemeljenih prepričanj oziroma globljega družbenega premisleka.

Tretjič pa je ta pojav pomemben zato, ker nakazuje zadnji preskok od pogleda naših »oči« v pogled Velikega brata, ki bo Evropi vzel razsvetljenstvo, Ameriki idejo osebne svobode in vsemu svetu zgled in moderni svetilnik, ki je svetil vse od leta 1948, ko je nastala deklaracija temeljnih človekovih pravic. Evropa tu ne bo nedolžna, kajti kot je povedal filozof Zdenko Kodelja na primeru šole in šolskih sistemov, se že danes proizvajajo neoliberalne politike izobraževanja, »katere nosilka je poleg svetovne banke, OECD in drugih podobnih institucij tudi sama EU«.

Dokazi za to so se v juniju vrstili v kitajskem do neke mere še avtonomnem mestu Hongkongu. Petega junija je to mesto masovno, to pomeni z več kakor stotisočglavo množico, demonstriralo ob 30. obletnici pokola na Trgu nebeškega miru v Pekingu. Tedaj je kitajska vojska po nalogu komunistične partije pobila na tisoče miroljubnih študentov, ki so protestirali za osebno svobodo Kitajcev.

Prav tako na začetku letošnjega junija se je v Hongkongu oblikovala skupina protestnikov proti zakonu o izročanju hongkonških obtožencev osrednji kitajski pravosodni oblasti. Teza je, da tam ne kaže verjeti obljubam o neodvisnem sodstvu. Skupina se imenuje *Parada 69*. Protestnike, ki so se organizirali po skupinah prek mobilne aplikacije *telegram*, pa tudi drugih, so oblasti selektivno aretirale že pred demonstracijami, na katerih se je množica podeseterila in je štela prek milijona protestnikov. Toda ti so zdaj morali upoštevati novo dejstvo, da kitajska oblast že občutno nadzoruje družabne medije in da se internetne, digitalne platforme obračajo proti njim, proti demokraciji in proti svobodi, ki jo zahtevajo.

Kitajski preiskovalci so od aretiranih preiskovalcev zahtevali, naj odklenejo svoje telefone in pokažejo v skupine povezane mreže, toda v resnici so zanje že vedeli, so razkrili svetovni časopisi. Poanta je, da se je tehnološki napredek Kitajske začel obračati proti vsemu svetu, kajti Kitajska v razvoju umetne inteligence počasi že upravičeno razglaša primat nad ZDA in preostalimi deli sveta.

Ko ostanejo brez komentarja

Skorajda nobenega dvoma ni več, da se bodo glede temeljnih človekovih pravic v prihodnjih letih kakovost in standardi svetovnih demokracij v povprečju bistveno zmanjševali. V državah združene Evrope so za to že poskrbeli populist, pa ne le postkomunistični srednjeevropski, kakršni so na Madžarskem ali Poljskem, kričeč primer je tudi Italija. Populisti Evrope, tudi ZDA, zavestno, hoteno in strateško premišljeno nižajo standarde temeljnih človekovih pravic. Na krilih kritike neoliberalizma, toda pod njegovim psevdonimom družbeno prihodnost stare celine peljejo proti Trgu nebeškega miru.

Slovenska desnica je tragični primer, kje se taka logika ugrizne v lastni rep. V imenu zaščite zemlje, naroda in krvi se je povezala z Italijanom Matteom Salviniem in predvsem madžarskim premierom Viktorjem Orbánom. Ko sta tako eden kot drugi v imenu lastne svete »zemlje, krvi in naroda« dala narisati zemljevida, na katerih je vrisana razkosana in na novo okupirana Slovenija, je največji stranki desnice SDS uspelo povedati le to, da na te zemljevide – nima komentarja.

Toda v t. i. ideologiji blut und boden gre šele za obsoletne okupatorske vzorce, ki sta jih Italija in Madžarska na Sloveniji nasilno uveljavljali v času druge svetovne vojne. Tretja se je očitno začela na Trgu nebeškega miru pred tridesetimi leti in tedaj se večina sveta ni zavedala pomembnosti krvi mladih Kitajcev, ki je tekla po tlakovcih trga.

Prvi, ki je razumel, kam pelje digitalna revolucija Kitajske v umetni inteligenci, je očitno Donald Trump. Toda on ne razume nečesa drugega in očitno je, da je to nehala razumeti tudi Evropska unija. In v tem je skrivnost Platonove votline, v kateri življenje poteka mimo nevidne roke neoliberalne religije, ki ubija pojem javnega dobrega. Z obrambo pravice do zasebnega skuša dopovedati, kaj je prava in edina svoboda. Podjetje Huawei, ki je na podlagi umetne inteligence označeno kot najmočnejše orožje komunistične Kitajske proti vsemu svetu, je javno deklarirano zasebno podjetje.

Kakšen je torej pomen razprav o varovanju vrednote javnega šolstva in zdravstva in kakšna je razlika med socializmi, kot jo je postavil ameriški demokratski predsedniški kandidat Bernie Sanders? Milijarderji, je rekel, nasprotujejo socializmu, ki bi opolnomočil revne, neskončno pa so naklonjeni socializmu za bogate. Mar ni v tem nekaj kitajskega?